



Enkaustika

Podstata techniky

Maľba farbami spájanými voskom bola známa a obľúbenou technikou v staroveku. Termín „enkaustika“, ktorý zaviedol Plínius a ktorý sa neskôr používal, je presný len vtedy, keď zahŕňa voskové techniky používajúce na spracovanie farebnej zmesi teplo, či už pri nanášaní farieb, alebo pri dodatočnej úprave farebnej zmesi. Avšak použitie vosku v maliarstve bolo oveľa širšie, ako to dokazujú najnovšie poznatky historickej technológie.

Podľa spôsobu spracovania rozoznávame:

1. maľbu voskovými farbami nanášanými za tepla;
2. maľbu voskovou alebo voskovoživicovou zmesou v rozpúšťadle;
3. maľbu farbami spájanými voskovou emulziou.

Včelí vosk, spojivo enkaustiky, sa tradične získava zo včelích plástov vytavením v horúcej vode. Už v staroveku sa čistil preváraním a bielil pôsobením slnečného svetla. Chemicky je vosk zmesou mastných esterov a voskových kyselín (myricylpalmitát), vo vode je prakticky nerozpustný, možno ho však použitím alkálií zmydelniť. Voskové mydlo sa vo vode rozptýli. Vrstva, ktorá sa vytvorí po odparení vody, sa môže ďalej tepelne spracovať. Bod topenia vosku sa pohybuje medzi 61 až 70 °C.

Maľba voskom ako spojiva farieb mala celý rad technických predností, a preto bola v staroveku taká rozšírená. Predovšetkým bola, aj pri nároč-

nosti pracovného postupu, veľmi rýchla. Voskové farby tuhnú okamžite po nanosení na podložku, na rozdiel od tempier, ktoré musia schnúť dlhší čas, a predsa zostávajú čiastočne rozpustné. Okrem toho umelcov priťahovala optická vlastnosť vosku, dodávajúca pigmentom najmä hĺbku, svietivosť a lesk. Dá sa to ľahko vysvetliť fyzikálnymi vlastnosťami včelieho vosku. Jeho index lomu je taký vysoký ($n_{74}^{\circ} = 1,442$), že silne ovplyvňuje optické správanie pigmentov. Maľba je transparentná s hlbokými svetlami (na základe tzv. mokrého efektu – pigmenty totiž opticky pôsobia ako mokré).

Niektoré pigmenty, napríklad krieda, okry a čiastočne sadra, takmer celkom strácajú svoju kryciu schopnosť a poskytujú lazúrové efekty. Dodatočnou úpravou povrchu farebnej vrstvy sa celý optický efekt enkaustickej maľby ešte zvyšuje. Vosk vzhľadom na svoju chemickú stálosť dodáva farebnej vrstve odolnosť voči pôsobeniu vlhkosti a optickú stálosť. V staroveku tieto vlastnosti dobre poznali, a preto používali voskové nátery aj na výzdobu gréckych bojových a obchodných lodí.

K technike enkaustiky patrí používanie voskových pastelov, aj keď sú jej súčasťou modifikáciou. Voskové pastely vlastne predstavujú maľbu farebnými voskami, ktoré sa môžu nanášať tak za studena, ako aj za tepla a farebná vrstva sa môže dodatočne tepelne upravovať.

